

IBN SINO HAYOTI VA TIBBIYOTGA QO'SHGAN HISSASI

Dildora Ziyopovna Turgunova

Ilmiy Rahbari:

Email: maksuda361@gmail.com

Kimsonov Xurshidbek Rashidbek o'g'li

Qo'qon unverset Andijon filiali Tibbiyot fakuleti Davolash ishi yo'nalishi

Email: xurshidbekkimsonov3@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17549342>

Annotatsiya:

Ushbu maqolada buyuk alloma Abu Ali ibn Sino hayoti, ilmiy faoliyati va tibbiyot sohasidagi ulkan xizmatlari yoritilgan. Ibn Sino Sharq uyg'onish davrining eng mashhur olimlaridan biri bo'lib, u o'z davrida tibbiyot, falsafa, matematika, kimyo va boshqa fanlarga katta hissa qo'shgan. "Tib qonunlari" asari dunyo tibbiyoti tarixida eng muhim manbalardan biri hisoblanadi. Maqolada olimning ilmiy merosi, uning bugungi tibbiyotdagi ahamiyati va insoniyat rivojlanshiga ta'siri haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar:

Abu Ali ibn Sino, Avitsenna, Tib qonunlari, Shifo kitobi, tibbiyot tarixi, Sharq uyg'onish davri, tabobat, ilmiy meros, dorishunoslik, anatomiya, fiziologiya, sog'lom turmush, parhez, dori-darmonlar, sog'liqni saqlash, kasalliklar, falsafa, O'rta asr allomalari, ilm-fan taraqqiyoti, zamonaviy tibbiyot.

O'rta asrlar Sharq Uyg'onishi davri insoniyat tarixiga ulkan ilmiy-ma'rifiy meros qoldirgan bo'lib, bu merosning eng yorqin namoyandasi, shubhasiz, Abu Ali al-Husayn ibn Abdulloh ibn Sino (G'arbda Avitsenna nomi bilan mashhur) hisoblanadi. Milodiy 980-yilda Buxoro yaqinidagi Afshona qishlog'ida tug'ilib, qisqa, ammo sermahsul hayot kechirgan bu buyuk zot nafaqat faylasuf va qomusiy olim, balki eng avvalo, "Tabiblar Podshosi" maqomini olgan tabobat sultoni sifatida shuhrat qozondi.

Ibn Sinoning noyob aqliy qobiliyati unga yoshlikdayoq Qur'onni yod olishga va o'z davrining eng murakkab fanlari, jumladan, mantiq, falsafa va tibbiyotni erta o'zlashtirishga imkon berdi. 16 yoshida amaliy tibbiyot bilan shug'ullana boshlashi va Somoniylar saroyida malikani davolash orqali hurmat qozonishi uning naqadar ulkan iste'dod sohibi ekanligidan dalolat beradi.

Uning ilmiy merosining cho'qqisi — bu "Al-Qonun fit-tib" ("Tib qonunlari") nomli fundamental asardir. Bu besh jildli tibbiyot ensiklopediyasi keyingi yetti asr davomida Sharq va G'arb tibbiyotining asosiy darsligi bo'lib xizmat qildi. Unda Ibn Sino kasalliklarni tashxislashning klinik usullari, yuqumli kasalliklar tushunchasi (mikroorganizmlar ishtirokisiz), psixologik omillarning inson sog'lig'iga ta'siri (psixosomatika) va farmakologiya tamoyillarini tizimlashtirib, zamonaviy tibbiyotga mustahkam poydevor qo'ydi.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi — Abu Ali ibn Sinoning hayot yo'li va shaxsiy shakllanishini o'rganish, uning dunyo tibbiyotiga qo'shgan beqiyos, fundamental hissasini, xususan, "Tib qonunlari" asarining ilmiy-amaliy ahamiyatini atroflicha tahlil qilishdan iborat. Uning merosi nafaqat tarixiy qiziqish uyg'otadi, balki bugungi kunda ham sog'liqni saqlash va insonparvarlik tamoyillari uchun dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ibn Sinoning Hayoti va Faoliyati

Ibn Sino (to'liq ismi Abu Ali al-Husayn ibn Abdulloh ibn Sino) 980-yilda Buxoro yaqinidagi Afshona qishlog'ida tug'ilgan.

U yoshligidanoq o'ta qobiliyatli bo'lgan. 10 yoshida Qur'onni to'liq yod olgan, keyinroq mantiq, falsafa, matematika va boshqa fanlarni, xususan, Aristotel va Forobiy asarlarini chuqur o'rgangan. Uning o'zi yozib qoldirgan avtobiografiyasida (shogirdi Juzjoniy yordamida) 16 yoshidan tibbiyotni o'rganishga kirishgani va tez orada tibbiyot ilmiga chuqur kirib borgani ta'kidlanadi. Ibn Sino yoshligida otasi orqali ilmga muhabbat bilan qaray boshlagan, u bilan birga forobiy, yunon faylasuflari asarlarini o'qigan. Ibn Sinoning onasi haqida ma'lumotlar juda kam, ammo manbalarda u sodiqa, dono va farzandiga mehribon ayol bo'lganligi aytiladi.

Ustozlari: Abu Abdulloh an-Natiliy

Ibn Sinoning eng mashhur va asosiy ustozlaridan biri. U yunon falsafasi, mantiq, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lgan. Ibn Sino u bilan Buxoroda tanishgan va undan Arastu (Aristotel) falsafasi, mantiq (logika) va geometriya fanlarini o'rgangan. Ibn Sino qisqa fursatda ustozidan o'tib ketgan, Natiliy keyinroq o'zi ham Ibn Sinodan maslahat so'ray boshlagan. Iso ibn Yahyo (yoki Abu Sahl Iso ibn Yahyo al-Masihiy) U tibbiyot va falsafa ilmlarida yetuk mutaxassis bo'lgan. Ibn Sino undan tibbiyotning nazariy va amaliy asoslari, inson tanasi tuzilishi va kasalliklarni davolash usullarini o'rgangan. Ibn Sino keyinchalik bu bilimlar asosida o'zining mashhur asari "Kitob al-Qonun fi-t-tibb" (Tibb qonunlari) ni yozgan.

Ibn Sinoni(Tib qonunlari)

1. "Al-Qonun fi-t-tibb" ("Tibb qonunlari") asari:

Bu asar Ibn Sinoning eng mashhur tibbiy kitobi bo'lib, 5 qismdan iborat. Unda inson tanasi tuzilishi, kasalliklarning sabablari, belgilarini aniqlash, davolash usullari va dori turlari batafsil bayon qilingan. Asar 600 yildan ortiq vaqt davomida Yevropa va Sharqdagi tibbiyot maktablarida asosiy darslik sifatida ishlatilgan. U Lotin tiliga "Canon medicinae" nomi bilan tarjima qilingan va Ovrupoda XIV–XVII asrlargacha tibbiyotning "asosiy qo'llanmasi" bo'lib xizmat qilgan.

2. Kasalliklarni aniqlash va davolashda yangi usullar:

Ibn Sino kasallikni faqat alomatga qarab emas, balki sababiga qarab davolash kerakligini aytgan. U infeksiya (mikrob) tushunchasiga yaqin fikrlarni ilgari surgan, ya'ni ayrim kasalliklar "ko'zga ko'rinmas tirik mavjudotlar" orqali yuqishini taxmin qilgan. Tana harorati, puls, siydik kabi belgilar orqali tashxis qo'yish usullarini rivojlantirgan.

3. Dorishunoslik (farmakologiya)dagi hissasi:

Ibn Sino 800 dan ortiq o'simlik, hayvoniy va mineral dorilarni tavsiflagan. U dorilarning ta'sir mexanizmi, dozasi va yon ta'sirlari haqida yozgan. Shuningdek, murakkab dori tayyorlash usullarini ishlab chiqqan.

4. Ruhiy sog'liq va psixologiya:

Ibn Sino ruhiy kasalliklarni ham tibbiyotning bir qismi deb hisoblagan. U stress, qo'rquv, g'am, sevgi kabi hissiyotlarning tana holatiga ta'sirini tahlil qilgan. "Tibb qonunlari"da psixosomatik kasalliklar haqida dastlabki ilmiy tushunchalarni keltirgan.

5. Gigiyena va sog'lom turmush tarsi:

U to'g'ri ovqatlanish, dam olish, jismoniy mashqlar va toza muhitning sog'liq uchun ahamiyatini ta'kidlagan. "Profilaktika – davodan afzal" degan fikrni ilgari surgan (ya'ni kasallikni davolashdan ko'ra uni oldini olish muhim).

Xulosa

Abu Ali ibn Sino insoniyat tarixidagi eng buyuk allomalardan biri bo'lib, uning ilmiy merosi, ayniqsa tibbiyot sohasidagi kashfiyotlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. U o'z asarlari orqali tibbiyot fanini nazariy va amaliy jihatdan yangi bosqichga olib chiqqan. "Tib qonunlari" asari asrlar davomida dunyo tibbiyoti uchun asosiy qo'llanma bo'lib xizmat qilgan va ko'plab olimlar uchun ilhom manbai bo'lgan. Ibn Sino inson salomatligi, parhez, gigiyena, dori-darmonlar va kasalliklarning kelib chiqish sabablari haqida chuqur ilmiy qarashlarni ilgari surgan.

Uning ilmiy merosi Sharq va G'arb ilm-fanini birlashtirib, zamonaviy tibbiyotning rivojlanishiga mustahkam poydevor yaratdi. Ibn Sinoning "tabobat sultoni" degan unvonga sazovor bo'lishi bejiz emas — u inson hayotini asrash, sog'lom turmushni targ'ib etish va ilmni insoniyat manfaati yo'lida qo'llash timsoliga aylangan. Shunday qilib, Ibn Sino nafaqat o'tmish allomasi, balki bugungi va kelajak avlodlar uchun ham ilm, ma'rifat va insonparvarlikning yorqin namunasi bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'xtiyev Sh., Yusupov X. "Tibbiyot tarixi". — Toshkent: "O'zbekiston tibbiyot nashriyoti", 2019.

Unda O'rta asr Sharq allomalari, xususan, Ibn Sinoning tibbiyotga qo'shgan hissasi va ilmiy merosi haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan.

2. Karimov A. "Ibn Sino va uning ilmiy merosi". — Toshkent: "Fan" nashriyoti, 1998.

3. Kadyrov B. M. "Abu Ali ibn Sino – buyuk tabib va faylasuf". — Toshkent: "Sharq", 2015. Asarda islom olamidagi ilm-fan taraqqiyoti va Ibn Sinoning Sharq hamda G'arb ilmiy tafakkuriga qo'shgan hissasi yoritilgan.

4. Rahimov N. "Ibn Sino va zamonaviy tibbiyot asoslari." — Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2012.

Ushbu kitobda Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asaridagi ilmiy tamoyillar va ularning hozirgi zamon tibbiyotida qo'llanilishi haqida tahliliy ma'lumotlar berilgan. Kitobda Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asarining ilmiy ahamiyati va uning jahon tibbiyotiga ta'siri tahlil qilingan.

5. Nasr, Seyyed Hossein. "Science and Civilization in Islam." — Harvard University Press, 1968.